

KERROSTALOKODIN AKUSTEMOLOGIAA – YKSITYISEN ÄÄNITILAN RAKENTUMINEN

Meri Kytö

Asuin lapsuuteni kerrostaloissa. Minulla oli unohtelevainen luonne, ja avain jäi usein kotiin kouluun lähtiessä. Mieleeni ovat painuneet lukuisat pitkät illat eri kerrostalojen rappukäytävissä, joissa odotin toisia perheenjäseniä saapuviksi kotiin. Ujous ja se, etten tuntenut rappunaapureitamme esti minua huutelemasta joka alaoven avaukseen: ”kuka tuli?” Asuimme hissittömissä taloissa ja jokainen ulko-oven avaus ja portaita nousevat askeleet merkitsivät mahdollisuutta päästä vihdoon kotiin. Askeläänten tahtien ja kopinan, takkien rahinoiden, hyminöiden, puuskutusten ja avainnippujen kilinöiden tunnistamisesta tuli minulle helpottava taito. Tämän kaltainen kokemus on varmasti monelle lapsuuttaan kerrostaloissa kasvaneille tuttu huolimatta kokemuksen yksityisestä luonteesta.

Kerrostalojen porraskäytävät toimivat puskurina yksityiselle asuutilalle ovikoo- deineen tai yöksi lukittavine ovineen. Ne ovat siirtymätiloja yksityisten ja julkisten tilojen, kodin ja kaupungin välillä. Porraskäytävillä on monia käyttäjiä. Ne ovat yhteisiä samassa rapussa asuvien naapureiden, heidän vieraidensa ja lemmikkiensä sekä työn- sä puolesta siellä kulkevien talonmiesten ja siivoojien kanssa. Saattaapa portaaseen joskus laitapuolen kulkijakin eksyä suojaa hakemaan. Kerrostalojen porraskäytävät ovat myös ääniympäristöinä erottuvia. Usein kaikuisa, korkea ja kivinen käytävä eroaa merkittävästi niistä tiloista, joita se erottaa.

Sukupuolen ja tilan välisiä suhteita tutkinut naistutkija Kirsi Saarikangas (2006) väittää tutkimuksessaan *Eletyt tilat ja sukupuoli*, että hän erottaa oman ja vieraan rappukäytävän toisistaan silmät kiinni (mts., 46). Tunnistamiseen vaikuttavat paitsi äänet myös hajut ja rakennuksen tekstuurit, mahdollisesti ilman lämpötila ja kosteus. Saarikangas painottaa elettyjen ympäristöjen ajallisuutta ja sitä, miten rakennusten merkitykset muotoutuvat, muuntuvat ja kehkeytyvät käytössä ja ajan myötä (mts.,

13). Porraskäytävät, kuten muutkaan rakennelmat, eivät tiloina ole ainoastaan fyysisiä ja akustisia ilmentymiä vaan vastavuoroisesti merkityksiä, konventioita, sääntöjä ja käytäntöjä asukkailleen ja muille käyttäjilleen.

Pohdin artikkelissani kaupunkikerrostalon tilojen välistä äänellistä erontekoa. Mitä kuuntelemalla voi tietää kerrostalokodin rajoista? Mihin kerrostalokodin äänimaisema ulottuu ja miten sen merkitykset, kuten yksityisyys, muotoutuvat suhteessa naapureihin ja muuhun ympäristöön? Lähdän liikkeelle siitä käsityksestä, että äänen tuottaminen ja kuullun merkityksellistäminen ovat suhteessa kulttuurisiin käytäntöihin, jotka osaltaan tuottavat ja muovaavat käsityksiämme paikasta, tilasta ja ajasta. Antropologi Steven Feld kutsuu paikan, tilan ja ajan ymmärtämistä *akustemologiaksi* eli akustiseksi epistemologiaksi. Siinä tapa tietää ja olla maailmassa rakentuvat lähtökohtaisesti kuuntelemalla. Seuraten Maurice Merleau-Pontyn ja Don Ihden fenomenologista ajattelua Feld kirjoittaa, että kuuleminen ja äänen tuottaminen ovat ruumiillisia (*embodied*) kykyjä, jotka sitovat toimijat toimijuuksineen (*agency*) tiettyihin historiallisiin maailmoihin. Akustemologisesti ajateltuna paikan kokemisen on aina mahdollista perustua ääneen, tilaan ja aikaan sekä näiden yhdistelmiin. (Feld 1994, 11; 2003, 226; Uimonen 2005, 43.) Feldille akustemologia on enemmän metodinen lähtökohta äänellisten kulttuurien tutkimukselle kuin tieto-opillinen teoria. (1) Tästä lähtökohdasta on kiinnostavaa tutkia havaintoon ja kokemukseen perustuvaa tietoa, joka pohjautuu kuunteluun ja kuulemiseen.

Tutkimukseni kuuluu paitsi kulttuurintutkimuksen myös äänimaisematutkimuksen alaan. Yksi Kanadasta 1960-luvulla ponnistaneessa äänimaisematutkimuksessa esitetyistä väitteistä on, että ympäristön ääniin kiinnitetään pääasiassa huomiota silloin, kun niistä tulee ongelma (Schafer 1994, 4). Haluan tällä tutkimuksella osallistua keskusteluun kaupungin ääniympäristön kulttuuristen merkitysten moninaisuuksista ja valottaa puolestani niitä kerrostaloelämisen äänellisiä käytäntöjä, jotka jäävät joskus dikotomisesti melun ja hiljaisuuden kautta arvottuneessa keskustelussa vähemmälle huomiolle.

AINEISTO

Pääasiallisena aineistonani on valikoima *Sata suomalaista äänimaisemaa* -keruukilpailun (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto; ks. Järviluoma ym. 2006) kirjoituksista. Tässä valtakunnallisessa kilpailussa kerättiin vuosina 2004–2005 kirjallisia kuvauksia yksilöille ja yhteisöille merkityksellisistä ääniympäristöistä Suomen maantieteellisten rajojen sisäpuolelta. Olen toiminut kyseisen keruuhankkeen sihteerinä ja toimittanut kirjoituksista julkaisuja, joten aineisto on minulle hyvin tuttu. Olen myös työn yhteydessä tavannut ja haastatellut kymmeniä keruuseen osallistuneita kirjoittajia. Koska koko keruuaineisto on suhteellisen mittava ja epäyhtenäinen, on aineiston tuttuus helpottanut suuresti aineiston rajaamista artikkeleita varten. Noin 1100 liuskan aineistosta olen poiminut ne kirjoitukset, joissa kaupunkikoteja ja erityisesti kerrostaloasuntoja ja sen ääniä kuvataan merkityksellisinä ympäristöinä. Näitä kuvaavat 34 kirjoittajaa yhteensä noin 64 liuskassa ja 47 kuvauksessa.

Taulukko 1: Sata suomalaista äänimaisemaa -keruukilpailuvastauksissa esiintyvien kaupunkikerrostalojen ääniympäristökuvausten määrä jaoteltuna kuvatun kaupungin, kuuntelupaikan, vuorokaudenajan ja vuosikymmenen mukaisesti.

Kaupunki	Kuuntelupaikka	Vuorokaudenaika	Vuosikymmen
Helsinki	21 määrittelemätön kerrostaloympäristö	11 päivä	12 2000
Turku	8 makuuhuone- tai alkovi	11 aamu, -yö	11 1990
Tampere	2 keittiö	5 ilta	11 1980
Espoo	2 parveke	4 yö	5 1970
Kuopio	1 kylässä sukulaisen tai ystävän kotona	4 iltapäivä	4 1960
Rovaniemi	1 koti-ikkuna	3 määrittelemätön	4 1950
Salo	1 korttelipiha	3	1940
Naantali	1 porras- tai porttikäytävä	3	1930
Lahti	1 katu	2	määrittelemätön
määrittelemätön	1 työpöytä	2	
	40	47	47

Aineistoon sisältyy yksittäisiä kuvauksia esimerkiksi Rovaniemeltä ja Lahdesta, mutta suurin osa kirjoituksista kuvaa pääkaupunkiseutua (ks. taulukko 1). Nykyhetken ääniympäristöistä on kirjoitettu tiuhaan, joskin aineiston äänelliset kuvaukset kerrostaloista ulottuvat 1930-luvulle saakka. Kuunteluhetkiä on pääosin ollut päiväsaikaan, aamulla ja illalla. Aineistossa on myös kuvauksia yöajan äänellisestä merkittävistä tapahtumista. Toistuvia kuuntelupaikkoja ovat makuuhuoneet ja -alkovit, mutta kaikki kuuntelupaikat eivät tule kuvauksista tule tarkemmin esille. Kerrostaloympäristöä on kuunneltu myös asunnon ulkopuolella, pihalla ja porraskäytävissä. Muutama kirjoittaja on myös kuvaillut lämmöllä äänellisiä muistoja lapsuudenajan vierailuista isovanhempien kaupunkikerrostalokodeissa.

Kuvailut kaupunkikotien ääniympäristöistä voivat kattaa koko kirjoituksen alusta loppuun otsikkoja myöten tai ne voivat olla muutaman kappaleen mainintoja laajemmalla äänimaisemakuvauksessa. Samat kirjoittajat voivat kirjoittaa useista eri elämäntapa- vaiheiden kerrostaloasunnoista, keskusta- tai lähiöalueilta. Kaikkiaan kirjoitukset ovat hyvin moninaisia sisältäen muistoja entisistä naapureista, arkisten rutiinien äänellisiä kuvauksia ja hetkellisten ääni-ilmiöiden tarkkoja raportointeja. Osassa teksteistä ei käy ilmi minkä tyyppisestä asunnosta on kyse, joten olen tulkinnut kuvailun ja kirjoittajan osoitteen perusteella, että kyse on kaupunkikerrostalosta. Määrittelen kerrostalon rakennukseksi, jossa on kaksi tai useampia asuinkerroksia, kolme tai useampia asuntoja ja jossa asunnot ovat päällekkäin. Kaupungin määrittävät kirjoittajat itse tekstissään. Muutamassa epäselvässä tapauksessa olen tulkinnut äänen kuvauksen perusteella paikan kysymyksenasettelulle sopivaksi aineistoksi. Kirjoitusten tukena käytän myös kahden kirjoittajan haastatteluita, joissa olen pyytänyt heitä kertomaan tarkemmin suhteestaan äänelliseen asuinympäristöönsä.

Aineistoni aistitieto on kielellistettyä, lauseiksi ja väitteiksi kirjoitettua, propositionaalista tietoa siitä, mitä kuulemalla voi tietää ympäristöstään. Johtuen siitä, että kyseessä oli keruukilpailu, jossa kehoitettiin kirjoittamaan itselleen tai yhteisölleen merkittävistä ääniympäristöistä, on moni kirjoittaja nähnyt vaivaa kuuntelukokemustensa kielellistämässä. Ponnistelu näkyy myös eksplisiittisesti joidenkin kirjoitusten aluissa,

joissa kirjoittajat painivat vaikean tehtävänannon kanssa kysellen ”miten ihmeessä äänestä voisi kirjoittaa”. Arkipäiväinen tieto ääniympäristöstä on usein esikielellistä, hiljaista (sic) tietoa jota ei sanallisteta. (2) Kirjoittajat osoittavat kuitenkin kykenevänsä kielellistämään *äänimaisemakompetenssiaan* (*soundscape competence*). Tämä tarkoittaa kokemuksiin ja muistiin perustuvaa kykyä eritellä virtaavasta ääniympäristöstä yksittäisiä äänitapahtumia, tulkita niitä ja ennakoita tulevia ääniä, sekä toimia tämän tietämyksen mukaan (Truax 2001, 57; ks. myös Smith 1993, 400; Uimonen 2005, 43).

Analysoin ensin tekstejä, joissa kirjoittajat kertovat yleisemmin kerrostalokotinsa äänimaisemasta. Sitten siirryn tulkitsemaan kerrostaloelämien akustista yksityisyyttä eristäytymisenä, ja lopuksi tutkin yksityiseksi koetun ääniympäristön raja-alueita. Esimerkkeinä tässä käytän kirjoituksia, joissa kuvataan porraskäytävien, sisäpihojen ja asunnon sisäisiä ääniä. Keruuaineiston lisäksi käytän myös asunto-osakeyhtiöiden järjestyssääntöjä valaisemaan suomalaisten asumisyhteisöjen virallisia äänellisiä käyttäytymisnormeja.

KORTTELI JA KATU: KERROSTALOASUNTOJEN AKUSTINEN HORISONTTI

Kaupunkikotinsa äänimaisemasta kirjoittaneista monet ovat kuunnelleet kotiaan keittiössään ruoanlaiton ohessa, työpöytänsä ääressä tai makuuhuoneessaan valveillaolon ja nukahtamisen rajoilla. Vaikka kodin äänimaiseman kuvaukset sisälsivät kertojien sanoin monia asunnon sisäisten lähteiden ääniä, kuten kahvinkeiton lirinöitä, perunoiden kopinaa kiehuvässä vedessä, pesukoneen loksutusta ja olohuoneesta makuuhuoneeseen kuuluvaa vieraiden puheensorinaa, kiinnostavaa on, miten paljon kotia kuvattiin seinien ulkopuolelta suodattuvien äänien kautta. Seuraavana oleva esimerkki helsinkiläisestä asunnosta edustaa tällaista kirjoitusta:

”Lähes herään hauskaasta kesämökkiinesta seinän takaa kantautuvaan riiteilyyn. Lopullisesti herään, kun joku pamauttaa nyrkillä pianoa, niin että se parkaisee pari akordia forte fortissimo. Totean kellosta, että on aamuyö, kuten aina ennenkin näissä tilanteissa. Hyvin menestynyt muusikko on ostanut samasta kerroksesta kulmahuoneiston ja sijoittanut soittimensa ilmeisesti juuri meidän viereemme. Hänen työskentelytapansa ovat varsin epäsäännöllisiä, mutta juhlinta keskittyy yöaikaan, jolloin harvaan asuttu talo on muuten täysin äänetön. Paljon nautinnollisempi on sen sijaan ääni, joka kuuluu keittiön venttiilistä. Avaan ikkunan levälleen ja kuuntelen mustarastaan aamukonserttia. Sen suku on tainnut asustaa pihakuilun onkaloissa jo ainakin viitisen sukupolvea, niin kuin mekin omassa revirissämme.[...] Nyt kuuluu ensimmäinen elonmerkki ulkomaailmasta: Arkadiankadulla subabtelee aamuvirkku raitsikka Mechelininkadulle päin. Päivän ensimmäisen raitiovaunun pehmeä, rauhoittava hurina on lähes 40 vuoden ajan ollut minulle kaupunkilaisen elämänmuotoni lopullinen silaus ja yksiselitteinen symboli. Perheemme muutti näille nurkille keväällä 1960. Siitä lähtien on täällä ammuttu, pubkottu ja porattu – revitty, raivattu ja rakennettu – aamuarhaisesta jopa iltamyöhäiseen. Eikä valmista tunnu tulevan.” (RV.)

Termiä *akustinen horisontti* (Truax 2001, 67) käytetään kuvaamaan sitä, kuinka kaukaa ääniä on mahdollista kuulla. Kuvatun asunnon akustinen horisontti ulottuu kerrosnaapurien ja pihakuilun lisäksi läheisille kaduille ratikoineen ja rakennustöineen. Eräässä toisessa kuvauksessa PP kirjoittaa samantapaisesti ”päivän kiertoa” liittäen äänitapahtumat ajalliseen ketjuun: vuorokautta rytmittää paitsi julkisten kulkuneuvojen minuutintarkka ohiajo ja eri lintulajien ääntelyiden vuorottelu päivän kuluessa, myös illan televisiouutisia seuraava koiranulkoilutus läheisillä kaduilla. Liikennevälineiden aikataulutetut kulut äänineen muokkaavat monen paikantuntua toistuvuudessaan ja ennakoitavuudessaan. Monesti mainitut Helsingin raitiovaunut toimivat ajallisina äänimerkkeinä:

”Minuuttia paria vailla aamukuutta kiittää kuutosen raitiovaunu pitkin Kalevankatua: ensimmäinen vuoro lähtee Ruobolabdenrannasta tasalta. Olen oppinut äänestä erottamaan, onko vaunu matalalattiainen ”lehtimato” vai perinteinen Helsingin viher-keltainen. HeSan jakaja osuu portaaseen samoihin aikoihin. Ennen seuraava ”herätyskello” oli tavarajuna Länsisatamasta, joka ylitti Mechelininkadun 6:05, nykyisin 6:26.” (PP.)

Kirjoituksissa kotitila rakentuu myös ulkoa tulevista äänistä, jotka muodostavat ennakoitavan rytmin arkipäivälle. Kodin äänimaiseman attribuutteja tämän aineiston valossa ovat suhteellinen muuttumattomuus, toistuvuus ja tuttuus. Toistuvat äänitapahtumat muodostavat keskeisen osan yksittäisten paikkojen luonteesta ja näiden toistuvuuksien tunnistaminen luo puolestaan *paikantuntua* (*sense of place*) (ks. Smith 1993). Kirjoittajat ovat oman kotiympäristönsä havainnoijia tai tarkkailijoita, kuulijoita ja kuuntelijoita. Voisiko kerrostaloelämässä ajatella kuuloaistilla olevan enemmän merkitystä juuri siksi, koska näköaistista ei ole laajemman ympäristön havainnoimisessa apua omien seinien sisällä? Kerrostaloasujat hankkivat tietoa ympäristöstään siten, miten kykenevät. Usein tietomme kotiympäristön toimista perustuvat enemmänkin siihen, mitä niistä kuulemme ikkunoiden, seinien, kattojen ja lattioiden läpi kuin siihen, mitä näemme tapahtuvan. (3)

Akustista horisonttia pidetään myös laadullisena määreenä, kun äänimaisemaa tarkastellaan kommunikaationa. Kun ympäristön äänet ovat tasapainossa, selkeästi toistaan eroteltavissa (ns. hi-fi äänimaisema, ks. Truax 2001, 23, 65) ja äänilähteisiin on suhteellisesti etäisyyttä, voidaan akustisen horisontin sanoa olevan hyvä eli laaja. Vastaavasti jos ympäristössä on vahvoja peittäviä ääniä, kuten kaupunkiympäristössä liikenteen kohinaa, ilmastoinnin huminaa tai taustamusiikkia, kärsii erottelukyky ja sitä kautta akustinen kommunikaatio. Tällöin akustinen horisontti on lähellä kuuntelijaa ja sen voidaan sanoa olevan huono eli suppea. Kodin akustinen horisontti palvelee monia tarkoituksia eikä laadukas akustinen horisontti ole asunnon asukkaille aina tarkoituksemukaisiin. Suppeaa akustista horisonttia voidaan käyttää hyväksi kommunikoinnin yksityistämiseksi. Esimerkiksi teini-ikäisen sulkeutuminen omaan huoneeseen ja tilan sisustaminen stereoista kantautuvalla musiikilla toimii tehokkaana oman tilan luojana. (4) Ulkomaailmasta voi eristäytyä siten, ettei itse kuule kauas.

Sulkeutumista ja äänellistä neuvottelua asunnon sisällä tapahtuu toki myös varttuneemman väen kesken. Mediateknologian kotouttamisesta väitellyt mediakulttuurin tutkija Virve Peteri kirjoittaa eräästä haastateltavastaan, perheenäidistä, joka ottaa omaa aikaa kotitöitä tehdessä: ”[Haastateltu henkilö] käyttää radiota muurina taustametelille. Hän tekee keittiössä töitä ja samalla pistää radion volyymin niin lujalle, että lasten hälinä ja television äänet eivät kuulu ja voi ikään kuin kuvitella olevansa yksin.” (Peteri 2006, 284.) Isien sulkeutuminen näkyi 1950-luvulla rakennettujen kerrostalojen kellarikerroksissa, joihin on rakennettu pesutuvan ja taloyhtiön saunan yhteyteen niin kutsuttu askarteluhuone, jossa maalta muuttaneet perheenisät saattoivat harrastaa puu- ja puhdetöitä, joihin ei asunnon sisällä ollut omaa äänenkäyttöä sallivaa paikkaa. Nykyään näitä harrastuhuoneita käytetään muina äänellistä eristäytymistä vaativien harrastusten paikkoina: bändikämppinä, kuntosaleina tai niin kutsuttuina kotiteattereina.

Kaupunkikodin akustisen horisontin kuvauksista voidaan tulkita, että kaupunkikoitiin kuuluvat äänet luovat paikantuntua ja tuottavat asukkaille tietoa ympäristöstään. Yksityisen äänitilan rakentuminen on kerrostalossa tärkeää. Seuraavaksi tulkitsen tapoja, joilla yksityistä äänitilaa rakennetaan antamalla asuntoon naapurustosta kuuluville äänille merkityksiä.

OMA ASUNTO: ERISTETTY ÄÄNELLINEN YKSITYISYYS

Kerrostalossa sijaitseva kodin äänimaisema ei rajaudu ainoastaan seinien sisäisiin äänilähteisiin vaan siihen kuuluvat lähiympäristön toistuvat arjen rytmit kuten hissien kolinat, naapurin linko, ympäröivä liikenne signaaleineen ja askellustavasta tunnistettavat kulkijat. Tässä korvin todistetussa ympäristössä yksityisen ja julkisen tilan rajat lomittuvat ja ajoittain hämärtyvät. Se, miten tästä lomittumisesta kirjoitetaan ja miten hämärtymiseen tuodaan selkoa, kertoo erilaisista tavoista, joilla yksityistä äänitilaa suomalaisessa kulttuurissa merkityksellistetään.

Yksityisyys on Suomessa hyvin arvostettu mutta monin tavoin tulkittavissa oleva oikeus, jonka käsitetään juridisesti koostuvan ensisijaisesti erilaisista toisiinsa limittyvistä suojusta (tietosuoja, henkilökohtainen koskemattomuus, lennätin- ja puhelinsalaisuus, kotirauha jne.) (Ruuska 2007, 1–11). Yhteiskunnallisesti ajateltuna yksityisyys mahdollistaa itsenäisesti harkitsevan kansalaisen muotoutumisen ja autonomisen persoonan kehittymisen, mikä on edellytyksenä toimivalle demokratialle (Räikkä 2007, 85). Yksityinen kansalainen voi siten toimia toisessa demokratian edellyttämässä tilassa eli julkisessa tilassa (Ridell ym. 2009). Myös sosiaaliset suhteet edellyttävät yksityisyyden suoja: se mahdollistaa kontrollin siihen valikoituun informaatioon, jota itsestämme toisille annamme, minkälaisen kuvan itsestämme toisille rakennamme ja miten lähelle muut ihmiset fyysisesti päästämme (Räikkä 2007, 97–100).

Yksityisyydestä kirjoittanut filosofi Juha Räikkä näkee yksityisyyden olevan luonteeltaan hyödyke. Se edellyttää tietyn määrän varallisuutta ja se voi muiden hyödykkeiden tavoin jakautua ihmisten kesken epäoikeudenmukaisesti (Räikkä 2007, 114–115; ks. myös Ampuja 2007, 134). Tämä koettu epäoikeudenmukaisuus liittyy tämän artikkelin kannalta keskeisimpään yksityisyyden suojaan eli kotirauhaan, joka mahdollistaa yksi-

lön oikeuden hallita omaa yksityistä tilaansa. Käytännössä kotirauhan mahdollistama yksityinen äänitila tarkoittaa kerrostalossa kieltoja (vrt. Räikkä 2007, 85). Suihkussa ei pidä käydä kello iltakymmenen ja aamuseitsemän välillä. Mattoja ei saa tampata tiettyinä viikonpäivinä. Taloyhtiöiden järjestyssääntöjä noudattamalla kaikille asukkaille pyritään takaamaan oikeus kotirauhaan, ulkomaailman ääniltä eristäytymiseen.

”Tuntia myöhemmin herään jälleen, kuten joka viikko samaan ääneen, korvatulpilla tai ilman. Roska-auto tyhjentää naapuritalon valtavaa rautaista jäteastiaa. Kymmenen – viisitoista minuuttia kestävä inferno säikäyttää joka solun hereille. On kuin usean kuutiometrin jätettä nielaisevaa metallista konttia hakattaisiin katuun metrin korkeudelta yhä uudestaan, uudestaan, uudestaan ja uudestaan. Ikkunat helähtelevät ja narskuvat joka iskulla, jotka ovat sekoitus metallin lommoutumista ja kirahdelua. Tämä rytmi on tappava. Ryske uppoaa luihin ja hampaisiin, viiltelee ja hakkaa vapisevan hereille.” (KP.)

Tämä on osa aamuyön äänimaisemakuvausta eräästä rovaniemeläisestä kerrostalo-asunnosta. Kirjoittaja kertoo, miten tuskaisaa ja lähes kiduttavaa kadulta (ja muualla kuvauksessa myös naapurista) tunkeutuva voimakas ääni ja tärinä ovat. Korvatulppaan eivät auta: hän on ääniympäristönsä uhri. Tilanteen hallitsemattomuutta lisää se, että ulkomaailman ääni tunkeutuu mitä yksityisimpiin tiloihin, omaan vuoteeseen ja uneen toistuvasti kerta toisensa jälkeen (Uimonen 2006, 64). Tässä äärimmäisessä esimerkissä yksityisyyden suoja jää toteutumatta ja epäoikeudenmukaisuuden ja voimattomuuden kokemukset ovat voimakkaita. Kirjoittaja epäilee, voiko tällaisessa ääniympäristössä ylipäätään ihminen asua.

Edellisessä esimerkissä oli kyse hyvin voimakkaista äänistä mahdollisimman väärään vuorokaudenaikaan. Yksityisyys voi rikkoutua myös pienistä äänistä, jos ne ovat tarpeeksi intiimejä. Ympäristöministeriön hyvää rakennustapaa ohjeistavassa julkaisussa todetaan, että ”selvästi erottuvat intiimeistä toiminnoista aiheutuvat äänet, vaikka eivät olisi kovin voimakkaitakaan, voivat olla hyvin häiritseviä. Sen vuoksi esimerkiksi wc:n äänet eivät saa kuulua naapurihuoneistoon.” (Äänieristys 2003, 15.) Vessanvedon ääni onkin hyvä esimerkki arkisesta ja intiimistä ”puhtaasta” äänestä, joka naapuriin valuessaan siirtyy eri asiayhteyteen ja muuttuu häiritseväksi ja ”likaiseksi”. Kyse on Mary Douglasia (1966) mukaillen siitä, miten sama asia voi asiayhteydestään riippuen olla joko puhdasta tai epäpuhdasta. Samoin päivällä kuuluva ääni voi muuttua raivos-tuttavaksi meluksi yöaikaan (Uimonen 2006, 55). Yksi mainitsemisen arvoinen tekijä äänen häiritsevyydessä on myös äänen aiheuttaman toiminnan oletettu tarpeellisuus tai välttämättömyys (Silvennoinen & Hirvonen 2002, 141). Siksi esimerkiksi hissistä lähtevä kolina on siedetympää kuin perheriidoista aiheutuva huutaminen. Samoin se, että pystyy ennakoimaan tunkeilevan äänen keston, voi vähentää äänen häiritsevyyttä.

Kerrostalokodin yksityisen äänitilan muotoutumisessa on siis kyse paitsi kotirauhasta myös informaation hallinnasta. Harva haluaa tietää, milloin naapurissa toimitetaan intiimejä asioita. Yksityisyys muovautuu tällöin eräänlaiseksi molemminpuoliseksi anonymiteetiksi. Tämä toive anonymiteetistä heijastuu myös usein toimenpiteisiin, joita asukas valitsee halutessaan puuttua naapurista kuuluvaan häirintään. Suoraa

puhekontaktia naapurin pidetään kiusallisena ja asiaa hoitamaan pyydetään mieluiten suoraan isännöitsijätaho, taloyhtiön hallitus tai poliisi (Silvennoinen & Hirvonen 2002, 142, 144). Näin anonymiteettiä voi suojata valitustilanteessa. Matti Kortteinen (1982) kirjoittaa lähiötutkimuksessaan käyttäen Émile Durkheimin käsitettä ”negatiivinen solidaarisuus” suomalaisten lähiöiden sosiaalisesta normista, jossa jokainen ruokakunta hoitaa omat asiansa ja pitää nenänsä poissa naapureiden asioista. Tähän sääntöön kuuluu myös äänellisestä häiriöstä huomauttamatta jättäminen. Paradoksaalisesti tällainen käsitys eristyneestä yksityiselämästä ”on aidosti kollektiivisen ilmaston sitomaa negatiivisesti solidaarista käyttäytymistä”. (Mt., 247-253.) Silvennoinen & Hirvonen (2002) puolestaan näkevät saman asian hieman eritavalla painottuneena kaksikymmentä vuotta myöhemmin: suomalaisessa kulttuurissa kerrostaloasuminen vaatii sekä taitoa että suvaitsevaisuutta niitä kohtaan, joilla ei tätä taitoa riittävässä määrin vielä ole. ”Tällainen vastavuoroinen avoimien konfliktien välttäminen takaa kerrostaloasukkaille oman rauhan ainakin anonymiteettinä – tietoisuutena siitä, etteivät naapurit puutu toistensa asioihin.” (Mt., 154.)

Äänen määrittelemisen miellyttäväksi ja epämiellyttäväksi kertoo yhteisöllisistä käsityksistä ja niiden ylläpitämisestä, sosiaalisen järjestyksen oppimisesta ja opettamisesta: omaa käytöstä kontrolloidaan ja sitä odotetaan myös muilta (Uimonen 2006, 56–57). Kuvaavaa kuitenkin on, että vain yhdessä aineiston äänimaisemakirjoituksessa ollaan tietoisia oman äänellisen käytöksen vaikutuksia muihin. Nuoruudessaan moottoripyöräänsä Helsingin keskustassa äänenvaimentajatta ajanut kirjoittaja kertoo, että ”[s]iellä missä kerrostaloja, kaikuivat äänet, meistä komealta! Vaan anteeksi asukkaille mejän häiriöt” (JM). Vastavuoroisuus yksityisen tilan rakentamisessa on jäänyt monelta kirjoittajalta huomiotta.

KOTI ÄÄNIYMPÄRISTÖN TULKINTAKEHYKSENÄ

Yksityisistä tiloista arkisin, koti, on monimuotoinen ja monimerkityksinen tila, joka usein käsitetään turvalliseksi, pysyväksi, arkipäivän elinpiiriksi ja turvapaikaksi (Saarikangas 2006, 14). Äänimaisemakirjoituksia lukiessa herää ajatus, että yksityiskohtaiset kuvaukset asuntojen akustisesta tilasta johtuvat nimenomaan siitä, että ne ovat koteja. Onko kotona kuunteleminen tarkempaa, koska kyse on omasta yksityisestä tilasta, reviiiristä, kuten kirjoittaja RV asian ilmaisi?

Vaikkakin ajatus reviiiristä tuntuu biologisuudessaan redusoivalta, on asunnon sisäinen tilajärjestely äänellisesti hierarkkista ja eetoskessaan tunkeilijoita kaihtavaa. Tämän päivän kerrostaloja rakennettaessa säädökset ja suositukset, jotka painottavat pääosin äänen eristykseen ja vaimentamiseen kuin äänen kuulumiseen liittyviä seikkoja, kertovat äänieristykseen eli toisin sanoen hiljaisuuden tarpeesta eri tiloissa. Asuinrakennuksessa tilojen sijoittelun nähdään olevan äänitekniikan suunnittelun perusta. Osa huoneista, kuten makuu- ja olohuoneet, ovat ”hiljaisuutta vaativia”, joten ne on parempi sijoittaa ”mahdollisimman kauas tiloista, joissa on äänekkäämpää toimintaa, kuten porrashuoneista ja viereisen tai yläpuolisen huoneiston wc- ja kylpyhuonetiloista ja keittiöstä.” Lisäksi ”kylpyhuoneet, keittiöt, vaatehuoneet yms. porrashuoneen ja makuuhuoneen välillä suojaavat makuuhuoneita porrashuonemelulta.” (Äänieristys

2003, 15; ks. myös Sipari ym. 2005.) Keittiötä lukuun ottamatta äänekkäämpi toiminta tulee naapurista tai porraskäytävästä, oman asunnon ulkopuolelta. Tässä suomalaiselle kulttuurille hyvin tyypillisessä ajattelumallissa kaikki asuntoon kuuluva ääni on melua, epämiellyttävää, yksityisyyttä häiritsevää ja hiljaisuutta rikkovaa.

Ääni tulee sisälle kotiin ja kodin tulkintakehykseen. Käsitys kodista on kuitenkin historiasidonnainen (ks. Peteri 2006, 79–94, 114) ja muutoksessa kuten muukin ääniympäristö. Asunnon rakennettu muoto ja eri tilojen käyttötarkoitus muokkaavat tilojen äänellistä erontekoa. Saarikankaan (2006) sanoin ”tilajärjestely ei pakota, mutta yhdessä kulttuuristen konventioiden ja sosiaalisten käytäntöjen kanssa ne muokkaavat osaltaan tilan käyttöä, liikkeitä, kohtaamisia, suhteita” (mts., 19). Käsityksemme kerrostaloasuntojen tilarakenteiden käyttömahdollisuuksista kiteytyvät asuntoilmoituksista tuttuihin lyhennelmiin asunnon tilanjaosta tapaan ”2h, k, kph”. Nykyaikainen kerrostaloasuntomuoto on ollut Suomessa ihanteena ja myöhemmin käytäntönä 1900-luvun puolivälistä alkaen. Historioitsija Outi Ampuja kirjoittaa, että keskiluokkaiseen asumisihanteeseen, ”odotushorisonttiin”, on yhtenä tekijänä kuulunut kodin meluttomuus (Ampuja 2007, 134). Meluttomuudella tarkoitetaan tässä ulkomaailman poissulkevaa hiljaisuutta. Saarikangas (2006) tarkastelee modernin asunnon muotoutumista keskiluokkaisen asunnon luomisena keskiluokkaiselle perheelle. Häntä kiinnostaa myös keskiluokkaisen asunnon tilallinen eronteko. 1970-luvulta lähtien asunnon tilat on jaettu kahteen: sosiaaliseen kanssakäymiseen tarkoitettuun tilaan ja yksityisiin, vain perheen kesken käytettyihin huoneisiin. Vielä 1800-luvulla asunnossa oli kolme yksityisyysasteiltaan erilaista tilaa: julkinen sosiaalinen tila vieraiden vastaanottoon, yksityinen tila perheen lapsille ja makuuhuoneille sekä kolmas tila taloudenhoitoon ja palvelusväelle. Palveluskunnalle oli lisäksi omat porraskäytävänsä. Tämän ajan asunnoissa taloudenhoito ja sen äänet sekä hajut oli eristetty ovilla muusta asunnosta. Taloustyön koettu likaisuus oli näkymättömissä, kuulumattomissa ja hajukantaman toissapuolen. (Mts., 88–92, 116.) Ovilla ei ainoastaan erotettu tiloja toisistaan vaan säädeltiin myös kommunikaatiota tilojen välillä. Kaupunkiaäniympäristön historiaa tutkinut arkkitehti Olivier Balaÿ (2003) kirjoittaa 1800-luvun äänellisiin kerrostalokäytäntöihin vaikuttaneista tilaratkaisuista. Huoneiden välillä oli pienempiä välihuoneita tai leveitä kynnyksiä. Nämä välitilat suljettiin molemmista päistä pariovilla. Eri tilojen välillä on säädely äänen voimakkuutta ja kantavuutta avaamalla, sulkemalla ja raottamalla ovipareja tilanteen ja yksityisyysasteen mukaan. (Mts., 244–246.)

Ajatusta kodista vapaa-ajan tilana ja suojavaikkana ulkomaailmalta on voitu vahvistaa rajaamalla ansiotyön äänet asunnon ulkopuolelle. Poikkeuksena mainittakoon nykypäivänä yleistynyt tietokoneella ja tietoverkoissa tehtävä etätö, mikä ei tuo asunnon äänimaisemaan merkittävästi lisää vieraita äänilähteitä. Itse asiassa etätö perustena voi nimenomaan olla pako toimistotyön vilskettä oman kodin rauhaan. Toisena poikkeuksena mainittakoon ansiotyöstä eroava, feminiiniseksi merkityksellistyvä kotityö (ruoanlaitto, siivous, lastenhoito jne.), jonka katsotaan kuuluvan yksityiseen sfääriin ja jonka aiheuttaman äänen täten katsotaan kuuluvan yleisemmin työn sijasta elämisen ääniin.

Yksityisen kodin äänimaiseman ja ansiotyön äänimaiseman ero on vielä suhteellisen nuori ilmiö Suomessa (vrt. Peteri 2006, 85). Koska ansiotyötä tehtiin myös

kaupunkiasunnoissa, ei asunnon taipuminen ansiotyön ulkopuoliseksi tilaksi ollut tarkoituksenmukaista eikä asumistiheyden vuoksi edes aina mahdollista. Nykypäivänä työhön viittaavien äänien häiritsevyys riippuu kontekstista. Kodin tai paremminkin vapaa-ajan ja ansiotyön kitka kuuluu esimerkiksi Taalintehtaalla (SSÄ/AI), jossa tehtaantöihin vihellykset häiritsevät paikkakunnalle vapaa-aikaa viettämään tulleita mökkiläisiä. Ensimmäinen vihellys aamulla puoli seitsemältä, toistuva paikantuntua lisäävä ja työnteosta muistuttava signaali, kuulostaa paikallisten asukkaiden korviin puolestaan täysin asiaankuuluvalta, jopa välttämättömältä. Itse asiassa paikalliset vaativat ja saivatkin tehtaantöihin takaisin, kun eräänä aamuna sitä ei enää tehtaantöiden johdon päätöksestä soitettu. Muissakin äänimaisemakirjoituksissa muistellaan vapaa-ajan ja ansiotyön äänimaisemien eroa enemmän ajallisesti kuin tilallisesti. Perinteinen työn loppumisen merkki on ollut ehtookellojen soitto lauantaisin kello kuusi illalla: ”pyhä soitettiin sisälle” (AP) ja työnteko loppui maanantaille saakka (ks. myös Frykman & Löfgren 1984, 24–26, 30–33).

Asunnon ulkopuolelta sisään siivilöityvä työn ääni ei kuitenkaan aina ole yksityisyyttä häiritsevää. Se voi olla jopa rauhoittavaa: ”Mikään ei ole ihanampaa kuin maata yöstä lämpimän peiton alla ja kuunnella ulkona puurtavien lumiaurojen laulua. [...] Lumiaurat ajavat ulkona pakkasessa silloin kun meidän muiden ei tarvitse nousta sängystä. Ne keräävät talven jättämiä jälkiä, jotta aamuistamme tulisi mukavampia.” (AJ.) Samansuuntainen onnentunne näkyy toisessa kuvauksessa, jossa lehti putoaa aamuyöllä postiluukusta; ei tarvitse pukeutua ja lähteä sään armoille voidakseen lukea päivän lehden aamukahvia juodessaan. Helmi Järviluoma (2006) kirjoittaa artikkelissaan ”Turvallisuuden tunne, äänimaisema ja eletty tila lapsuudenmuistoissa” nukahtamisen ja heräämisen äänimaisemista *Sata suomalaista äänimaisemaa* -kirjoituksissa. Hänen mukaansa on luontevaa, että nämä hetket ovat saaneet niin tärkeän roolin äänimaisemakirjoituksissa, koska ne ovat ainoita hetkiä vuorokaudessa, jolloin ihminen useimmiten on silmät kiinni ja siten tavallista enemmän muiden aistien kuin näkökyvyn varassa. (Mts., 27–31.)

Toisessa kuvauksessa aamuöisestä kerrostalosta hahmottuu yksityisyyden kokemus, jossa asunnon ja kerrostalon äänet luovat kirjoittajalle sulkeutuneen ja rauhallisen tilan. Ulkoa kuuluvat äänet sulautuvat kodin sisäiseen äänimaisemaan herättämättä sen kummemmin häiriötä tai närkästystä:

”Ulkona kiristynyt pakkaspuu kiihtyy hiljaisuutta. Sisällä talossa tietokoneen tasainen, rauhoittava humina jatkuu loputtomiin. Sen katkaisee välillä ainoastaan hiiren terävä napsautus. Joku naapuriasunnossa nautiskelee öisestä suihkusta. Epäviireisen, mutta täyden laulun ääni kimmastelee seinien läpi. Vesi pärskyy ja helisee vasten seinää. Lopulta suihku vaikennee, metalli kalahtaa vasten kaakeleita ja hiljaisuus palautuu. Tietokone raksuttaa, raksuttaa, raksuttaa, kunnes sitten alkaa taas humina tasaisesti, kuin tyytyväisenä ratkaistun ongelman jälkeen. Tasainen humina valtaa tilan ympäriltäni. Portaikossa kolisee, aamuöiset askeleet kajahtelevat korkealle. Joku tulee hyvin myöhään kotiinsa. Avain raksahuttaa lukossa, joka lopulta aukeaa kolahtaen. Naisen ääni. Toruva. Pahoittelevaa selittelyä. Ovi napsahuttaa kiinni. Keskustelua ei enää kuulu, muttei se varmasti myöskään vielä loppunut.” (HH.)

Outi Ampuja (2007) kirjoittaa väitöskirjansa luvussa ”Sietämättömät naapurit” porvarillisen privaatin historiallisesta kehityksestä, kaupunkiasumisen odotushorisontista ja melusta privaatin uhkaajana käyttäen aineistona *Helsingin Sanomien* yleisönosastokirjoituksia (mts., 133–157). Kuten odottaa saattaa, muotoutuu valituskirjoituksista varsin synkkä ja riitainen kuva kerrostaloasumisen äänimaisemasta. Julkisella foorumilla esitetyt mielenilmaukset ja vaatimukset erilaisista äänelliseen yksityisyyteen liittyvistä seikoista johtavat puolestaan vastakirjoituksiin, joissa painotetaan äänien ja sitä kautta muiden ihmisten läsnäolon sietämistä kaupunkiasumisen välttämättömyytenä. Tähän voi olla syynä myös se, että yleisönosastoihin kirjoitetaan usein negatiivisista asioista ja niissä myös julkaistaan tietyn tyyppisesti kantaottavia kirjoituksia. Valittaminen ja vastavalittaminen tuottavat melodiskurssin, jossa ääni nähdään lähtökohtaisesti ongelmana ja keinot vaikuttaa omaan ääniympäristöön minimaalisena ja suuria rakenteellisia muutoksia vaativana.

Porvarillinen käsitys ääniympäristön uhkaavuudesta heijastuu osittain käsitykseen negatiivisesta vapaudesta (ks. Berlin 1998), jossa pyritään ”vapauteen jostakin”, tässä tapauksessa ulkomaailmasta ja muiden ihmisten häirinnästä. Esimerkiksi historioitsija Juha Siltala kokee elementtikerrostaloasumisen jatkuvana hermojännityksenä ja rinnastaa äänieristykseen puutteen fasismiin: ”ihmiset jäävät toistensa vangiksi ja kokevat toisensa ensisijaisesti elintilansa uhkana” (1991, 11). Vastaparina negatiiviselle vapauskäsitykselle on positiivinen vapauskäsitys, jolla tarkoitetaan ”vapautta johonkin”, tässä kontekstissa esimerkiksi yksityiseen kotitilaan. Suomalainen kerrostalokäytäntö näyttää negatiivisen vapauskäsityksen valossa Ampujan valituskirjoituksiin perustuvassa tutkimuksessa (2007). *Sata suomalaista äänimaisemaa* -keruukirjoituksissa kirjoittajat muodostavat itselleen tärkeistä kerrostalon äänimaisemista merkityksiä, joita voidaan rinnastaa positiivisen vapauden käsityksen kanssa. Toistuvuudet, ennakoitavuudet, tuttuus ja oma äänellinen toiminta yhtenä talon asukkaista luovat kotia ja yksityistä äänitilaa itsehallinnan kautta.

RAPPUKÄYTÄVÄT JA JÄRJESTYSSÄÄNNÖT: YKSITYISEN TILAN ÄÄNELLISTÄ RAJANKÄYNTIÄ

Aineistossa kuvataan kerrostalojen yhteisten tilojen äänitapahtumia vuolaasti. Pihan parkkipaikalla autojen ovet paukkuvat rytmikkäästi, porttikongissa kuunnellaan vihellystä muistuttavaa ujellusta ja kaikuja, kotihoitajan matontamppauksen ääni pihalla rentouttaa eläkeläisrouvaa, verkkohissin huminoita, naksahduksia ja kolahduksia kuunnellaan tarkasti erotellen ja porraskäytävissä kulkevien ääniä seurataan ja kulkijoita tunnistetaan milloin mistäkin äänivihjeestä.

”Ulkoa kuuluu äänekäs mäiskähdyt. Tunnistan sen pyörävaraston kiinnipaiskautuvan oven ääneksi. Herkistyn kuuntelemaan jatkoa. Kerrostalon, siis talon jossa asun, alaovi napsahtaa vaimeasti auki. Sitten rappukäytävän eteismattoon pyyhkäistään kengänpohjat parilla voimakkaalla vedolla. Luulen tunnistavani sisääntulijan

pyyhkäisyäänen perusteella. Ulko-ovi pamahtaa metallisen jämäkästi kiinni. Ensin rappukäytävästä kantautuu satunnaisia hiljaisia askelia, sitten askeleet voimistuvat ja erottuvat selkeämmin rappu rapulta. Kolmannentoista portaan kohdalla kuuluu kajahtava kumhdus: portaan kiinnitys on löystynyt, ja kun portaalle astuu, se keinahtaa vähän ja kumahtaa. Kohta kotiovella kuuluu matalan pehmeää rapinaa. Avain pyörähtää lukossa, ovi rapsahtaa anki. Meitä on taas kaksi kotona.” (AKK.)

Aineistossa on tämän tyyppisiä *hyperlokaation* kuvauksia useampia. Hyperlokaatio on äänellinen havaintokokemus, jossa kuulijan huomio lähes vastustamattomasti kiinnittyy liikkuvaan mutta näkymättömään äänilähteeseen (Augoyard & Torgue 2005, 59). Yläkerrasta kuuluvat töminät kertovat huoneesta toiseen siirtymisestä. Rappukäytävässä kulkevien naapurien askelia ja lehdenjakajien harppomisia kuulostellaan asunnoissa. Yksityisen tilan ja äänellisen informaation rajanvetoa tapahtuu molemmin puolin asunnon ovea ja seiniä.

Kirjoittaja SE kuvaa rikkaasti ja elävästi lapsuutensa kerrostalokodin porraskäytävän äänikimaraa. Suljettujen ovien takaa kuului lasten itkua ja naurua, ovien paiskomista, pianon kolinaa, lempimistä, koiran ulvontaa, pölynimureita, herra Bergströmin huutoa vaimolleen, kolisevia kattiloita, kovaäänisiä radiolähettämiä ja hetekoiden raahaamista pitkin puulattiaa aamuin ja illoin. Puhelimien kuuluminen rappukäytävään selventyi sillä, että lankapuhelimen paikka oli usein eteisessä puhelinpöydällä. Tämä sijoittelu korosti Saarikankaan mukaan eteisen välitilamaista luonnetta ja kodin yhteyttä ulkomaailmaan (Saarikangas 2006, 114).

Toisaalta rappukäytävätkin koettiin asuinnoista käsin ajoittain rauhattomina niissä maleksivan nuorison, leikkivien lasten tai muun kolistelun takia. SH kertoi haastattelussa, miten hänen asumansa kerrostalon rappukäytävässä on usein lappuja, joissa vedotaan hissinkäyttäjää sulkemaan verkkohissin ovi hiljaa. Naapureissa on huomaavaisia ihmisiä, jotka sulkevat oven huolella, mutta myös toisia, jotka paiskovat. Hän kertoi myös naapuriltaan kuulemansa tarinan, jonka mukaan taloon 1930-luvulla asennettu hissi olisi ollut Turun ensimmäisiä. Uutuutta ihmetelleet lapset olivat lähikortteleista tulleet leikkimään porraskäytävään ja ajelemaan hissillä ylös alas (SSÄ/SH). Turussa voi porrashuoneissa voi vielä törmätä vanhoihin hisseihin, joiden puuoviin on tästä syystä asennettu lukot, joihin vain talon asukkailla oli avaimet (Turun Sanomat 26.4. 2009). Nykyisin useimpia kerrostalojen hissejä eivät alle 12-vuotiaat saa sääntöjen mukaan ilman valvontaa käyttää. Käyttökielto perustellaan turvallisuussyin, mutta taustalla saattaa olla epäily mahdollisesta leikin tuottamasta häiriöstä.

Suomalaisessa kerrostaloasumisessa edellytetään taloyhtiön järjestyssääntöjen noudattamista. Taloyhtiöiden hallitukset voivat itse laatia omat järjestyssääntönsä, joskin niiden tulee olla yhteneväisiä lainsäädännön kanssa. Säännöt kertovat omalta osaltaan siitä, mitä suomalaisessa kulttuurissa pidetään sopivana käyttäytymisenä kerrostaloissa, mutta myös äänellisistä raja-aidoista ja eksplisiittisistä ohjeistuksista, joihin vedoten voidaan asukkaiden äänelliseen toimintaan ja sitä kautta yksityiseen äänitilaan puuttua. Pikainen silmäys eri kerrostalojen järjestyssääntöihin vuosilta 1928–2009 osoittaa, että sääntöjen kärjessä ovat olleet 1900-luvulla ja nykyään kotirauhan mahdollistavat, yöllistä äänettömyyttä painottavat kohdat. (5) Yörauha määritellään alkavaksi kello

kymmenen tai yksitoista ja jatkuvan aamuseitsemään asti. Tänä aikana eräässä tamperelaisessa kerrostalossa ”soitto, laulu, radionkuuntelu, huonekalujen siirteleminen, kuuluva liikkuminen huoneissa, porraskäytävissä, kellareissa ja ullakoilla, koputus, kolisteleminen, kylpyammeen täyttö ja tyhjentäminen tms. sikäli kuin ne häiritsevät naapureita, on kielletty” (Salmi 2004, 69). Toisessa kerrostalossa myös ”tarpeeton huuto, meluaminen portaissa, ja ovien paiskominen on kielletty” (Holmala 2007, 164). Omat käyttöaikansa on määrätty joissain taloyhtiöissä myös tuuletusparvekkeille koskien tamppausta ja tekstiilien tuulettamista. Useimmissa mainitaan myös turhan yhteisissä tiloissa (porras- ja kellarikäytävät sekä porrastasanteet) oleskelun olevan kielletyn. Yleisten arkipäivää koskevien sääntöjen lisäksi korjaustöitä ja muita muutoksia kehoitetaan välttämään sunnuntaisin ja juhlapyhinä. Ääneen liittyvät käytänteet ovat jatkuvan neuvottelun alaisia. Suomessa, kuten muissa Pohjoismaissa, asuntojen ääneneristävyysvaatimukset ovat olleet jo muutaman vuosikymmenen lähtökohtaisesti kansainvälisestikin varsin korkeita (Sipari ym. 2005, 7), mutta tämä ei poista määräysten ja kieltojen määrää tai tarvetta järjestyssäännöissä.

Lasten äänellinen käyttäytyminen kerrostaloissa nousee puheenaiheeksi ja lisäään- töjä synnyttäväksi aiheeksi monessa yhteydessä. Yksi kirjoittajista valitteli jokapäiväistä olohuoneen ulkoseinän mätkimisestä aiheutunutta ääntä, jota lapset koulusta pääs- tyään alkoivat harjoittaa, milloin jääkiekoilla milloin jalka- tai pesäpallolla. ”Mikään neuvottelu, suostuttelu, valittaminen tai henkilökohtainen komentelu ei lopettanut tätä äänimaisemaa” (AK). Myöhemmin kirjoittaja valittiin kerrostaloyhtiön halli- tukseen, jolloin hänen kontolleen tuli toppuutella muita häiriköitä. Tästä toimesta kirjoittajalla on erittäin huonot kokemukset. Suomen Kiinteistöliitto tiedotti verk- kosivuillaan 2006, että: ”Naapurisovun tyypillisin koetinkivi on meteli. [...] Lapset viettävät [kesällä] runsaasti aikaa ulkona, aikaisesta aamusta myöhäiseen iltaan. Äänistä ei kannata ensimmäisenä hermostua vaan niitä on kaikkien siedettävä jonkin verran. Lomailevilla lapsilla on oltava oikeus käyttää kiinteistön piha-alueita ja leikkipaikkoja. Lasten äänet päiväsaikaan kuuluvat normaaliin elämään. Täydellistä äänettömyyttä ei yhteisöasumisessa voi vaatia. [...] Vanhempien pitää opastaa niin varhaisia leikkijöitä kuin myöhäisiä pelaajia huomioimaan naapureidenkin aikatauluja. (Melunsietokyky koetuksella kesällä 2006.)

Maantieteilijä Yi-Fu Tuan mainitsee, että lapsuuden kodeilla on paikkana erityismer- kitys, koska juuri lapsuudessa aistit ovat terävimmillään ja mielikuvitus vilkkaimmillaan. Hänen mukaansa pienelle lapselle koti voi rajautua vain makuu- tai leikkihuoneeseen ja aikuiselle kotina on koko talo pihoineen laajeten siitä lähinaapurustoon, omaan kaupunkiin, kansaan jne. (Tuan 2006, 17). *Sata suomalaista äänimaisemaa* -aineistossa lasten ja nuorten kokemuksellinen tila kaupungissa näyttää kutistuneen ja yksityisty- neen vuosikymmenten saatossa. Tästä muutoksesta kertoo useampi kuvaus. Pihoilta ja kaduilta on siirrytty leikkimään ja pelaamaan omaan huoneeseen, johon sulkeudutaan kuuntelemaan omaa musiikkia tai viettämään omaa aikaa. 1940–50-luvuilta äänimuis- tojaan kirjoittaneiden kuvauksissa soivat sisäpihat ja lähikadut, mutta vuosituhannen lopun äänimuistokuvaksissa lapsuudesta ja nuoruudesta korostuu kodin sisäinen ääniympäristö ja siinä oman tilan rakentaminen.

LOPUKSI

”Muistakaa, että rakennuksessa, jossa asutte, on myös naapurienne koti” (Asunto Oy Vaskikartano 1987).

Olen käsitellyt artikkelissani suomalaisten kerrostalokotien äänellisen kulttuurin moninaisia ja muuttuvia merkityksiä. Olen tulkinnut ääniympäristöjä kuvailevista keruukirjoituksista erilaisia käytänteitä, jotka rakentavat yksityistä äänellistä tilaa kaupunkikotiympäristössä. Aineistossa kuvailluissa ympäristöissä luodaan yksityistä äänitilaa pääosin kolmella tavalla. Eräs aineistossa toistuva tapa luoda paikantuntua ja sen myötä kotitilaa on omaksi koetun ääniympäristön tapahtumien tarkkailu toistuvina rytmeinä ja ennakoitavuuksina. Osa kotiympäristöä ovat omat kolistelut keittiössä, mutta myös porraskäytävissä kulkevien tömistelyt ja lähikatujen liikenne. Paikkaan kuulumisen tunnetta edesauttaa asunnon laaja akustinen horisontti – äänen selkeä erottuvuus laajalta alueelta.

Toisena keinona luoda kerrostalon yksityistä äänitilaa aineistossa esitetään pyrkimys sulkea asunnon ulkopuoliset äänilähteet pois konkreettisesti. Tämä voi tarkoittaa ikkunoiden ja väliovien sulkemista tai tiivistämistä, korvatulppien käyttöä ja äänen luonteesta riippuen vetoamista taloyhtiön järjestyssääntöihin. Tämä eristäytymiselle perustuva äänellinen yksityisyys on ohjenuorana myös kerrostalojen rakentamisessa Suomessa. Tarkoituksena on huonejärjestyksellä, lvi-suunnittelulla ja materiaalinvalinnoilla ennaltaehkäistä häiritsevän äänen etenemistä asunnosta toiseen ja luoda jokaisesta asunnosta lähtökohtaisesti äänellisesti puhdas eli hiljainen asuintila.

Kolmas aineistosta nouseva äänellisen yksityisyyden kokemistapa on keskittyminen asunnon sisäiseen äänimaisemaan joko tuottamalla se itse tai suhtautumalla ympäröiviin, potentiaalisesti häiritseviin ääniin välinpitämättömästi. Ääniteknologian kehitys on lisännyt merkittävästi vaihtoehtoja luoda omia yksityisiä äänitiloja. Musiikinkuuntelu on yksi suosittu tapa sulkeutua omaan äänitilaan. Näiden arkipäivän käytänteiden lisäksi kerrostalon asukkaiden äänellistä maailmaa säätelevät järjestyssäännöt, joiden tarkoituksena on pyrkiä takaamaan lakisääteinen kotirauha asukkaille. Keinoja kodin äänellisen ympäristön hallintaan koetaan olevan monenlaisia.

Kuuntelemalla arkipäivän äänimaisemaa, eri kerrostalotiloja ja niille annettuja merkityksiä on mahdollista tulkita suomalaisen kerrostalokulttuurin arvoja ja erontekoja. Kovaäänisin näistä arvoista on yksityisyys. Selkeät erot yksityisten ja julkisten tilojen luonteissa kuitenkin muuntuvat äänimaiseman kautta tulkittuina pikemminkin ajallisiksi aste-eroiksi. Nämä aste-erot voivat olla limittäisiä ja päällekkäisiäkin, mutta samalla tärkeitä arkielämän artikulaatioita, joissa äänellisen informaation rajanvetoja tapahtuu molemmin puolin asunnon ovia ja seiniä. Aste-erojen moninaisuuksista kertovat ne erinäiset tavat, joilla ihmiset kokevat yksityisyyttään tai kotirauhaansa häirityn. Olisikin kiinnostavaa verrata, miten tämä kovin suomalaiselta tuntuva ”hiljaisuuden vaade” ja kotirauha ymmärretään muiden maiden äänellisissä kaupunkikotikulttuureissa. Jatkossa olisi myös kiinnostavaa selvittää, onko keskusta- ja lähiökerrostalojen asukkailla eriäviä käytäntöjä yksityisen äänitilan rakennukselle. Tässä artikkelissa käytetty aineisto antaa ymmärtää, ettei keskusta- ja lähiökerrostalojen äänimaisemakuvaksissa ole merkittävää eroa.

Aineiston tuoma uusi näkökulma äänelliseen kerrostaloelämään on tärkeiden äänien luoma paikantuntu, ääniympäristön hallinnan tunne, joka voidaan rinnastaa positiiviseen vapauden käsitykseen. Oikeus yksityiseen äänitilaan merkistykseellistyy valintoina ja toimijuutena, kun taas vapaus julkisesta äänitilasta, eristäytyminen, voi kulminoitua voimattomuuden ja turhautumisen tunteisiin. Yksityisyydestä puhuttaessa on mahdotonta puhua pelkästään eristyneisyydestä ja siihen liittyvästä itsemääräämisoikeudesta, sillä huomioon on otettava myös sosiaalisuus ja siihen liittyvät rajoitukset. (Mahkonen 1997, 76). Näyttää siltä, että asunnon laaja akustinen horisontti ei ole ristiriidassa kotirauhan ja äänellisen yksityisyyden kanssa, vaikka näin voisi ensikädeltä olettaa. Lain suoma oikeus kotirauhaan ja taloyhtiön järjestyssäännöt luovat ohjenuoraa vastavuoroiselle yksityisen tilan kunnioittamiselle. Toisaalta tämä asettaa haasteita naapurustolle, ja kerrostaloasuminen vaatii itse kultakin tämän haasteen vastaanottamista.

VIITTEET

- (1) Ihmismaantieteilijä Edward Relph kirjoittaa samansuuntaisesti Heideggerin fenomenologiaan pohjautuvan ajatuksen paikan ja paikkakokemuksen tärkeydestä maailmassa olemisen (*being-in-the-world*) tapana (Relph 1985, 21). Heidegger käyttää myös käsitettä asuminen (*wohnen*) yhtenä maailmassa olemisen perusominaisuutena (Heidegger 1975, 160).
- (2) Esimerkkinä huomaamattomasta äänellisestä arkitiedosta mainittakoon eräs ”korianpuhdistusharjoitus” (*ear cleaning exercise*) (Schafer 1992), jota olen käyttänyt äänimaisemaopetuksessa. Harjoituksessa opettaja kerää opiskelijoiden kotiavainnippu ja pyytää opiskelijoita sulkemaan silmänsä. Tämän jälkeen opettaja noukkii nipun yksi kerrallaan ja heiluttelee niitä opiskelijoiden edessä. Suurin osa opiskelijoista erottaa oman avainnippunsa muista pelkästä nipun tuottamasta äänestä.
- (3) Seinien läpi kuunnellun tiedon paikkansapitävyydessä voi tulla usein yllätyksiä, kuten Anu Silfverberg kirjoittaa Helsingin Sanomien kolumnissaan *Seinien läpi*: ”Eräänä päivänä yläkerran naapurit pahoittelivat rapussa, että heidän lapsensa hakkaa puista hiirtä lattiaan, ei kai se haittaa. Jos totta puhutaan, olin istunut joskus sohvalla ja ajatellut, että kylläpä täällä remontoidaan paljon. Nykyään, jos katon läpi joskus kuuluu koputusta, ajattelen pientä tyttöä, joka iloitsee puisesta hiirestä, joka on hänelle niin rakas.” (Helsingin Sanomat 4.6.2009)
- (4) Samasta äänellistä eristäytymistekniikasta mutta eri käyttötilanteesta kirjoittaa Jean-Paul Thibaud artikkelissaan korvalappustereoista kuuntelukokemuksena. Hänen mukaansa asunnon ulko-ovella, eli poistuttaessa yksityisestä tilasta, voidaan äänellistä yksityisyyttä jatkaa napsauttamalla korvalappustereot päälle. Paradoksaalista on, että julkiseen tilaan astuessa alkaa yksityinen kuunteleminen ja toisaalta takaisin yksityiseen tilaan astuessa soitin sammutetaan ja kuuloaisti avautuu kotiympäristölle. (Thibaud 2003, 324.)
- (5) Kahdentoista eri asunto-osakeyhtiön järjestyssäännöt Helsingistä, Espoosta, Tampereelta, Turusta ja Oulusta ovat tarkemmin listattuna lähdeluettelossa. Suurin osa näistä säännöistä on edelleen voimassa kyseissä taloyhtiöissä.

LÄHTEET

Tutkimusaineistot

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto

Äänimaisemasarja (*Sata suomalaista äänimaisema* -keruukilpailun kirjalliset vastaukset), 34 kirjoittajan vastaukset. Artikkelissa lainatut vastaukset:

- AJ: ”Lumiauran kolahdukset”, mies, 27 v., Tampere
- AK: ”Painajaismaista äänimaisemaa”, mies, 73 v., Inkoo
- AKK: ”Äänimaisemakeruu”, nainen, 26 v., Turku
- AP: ”Lapsuuteni ja nuoruuteni äänimaisemia”, nainen, Hyvinkää
- HH: ”Äänimaisema”, nainen, 25 v., Turku
- JA: ”Sata suomalaista äänimaisemaa -keruukilpailu 2004”, mies, 74 v., Helsinki
- JL: ”Äänimaisema kilpailunne”, mies, 22 v., Helsinki
- JM: ”Moottoripyörät kaupungissa”, mies, 69 v., Kuusankoski
- KP: ”Lapin sykkivä sydän”, nainen, 35 v., Rovaniemi
- PP: ”Lokakuun lopun päivä Meri-Kampissa 2004”, nainen, 57 v., Helsinki
- RK: ”Elämää ja elokuvia Helsingissä 1951–1953”, mies, 62 v., Helsinki
- RV: ”Helsingin aamukuulumisia”, nainen, Helsinki
- SE: ”Bara en bakgård”, nainen, 62 v., Helsinki

Suomen akustisen ekologian seuran arkisto

Äänitteet: Haastattelut keruukilpailuun ehdotetusta äänimaisemasta.

SSÄ/AI: ”Fabriksvisslan i Dalsbruk”, nainen, 60 v., Dragsfjärd, 3.6.2005. Haastattelija: Helmi Järviluoma

SSÄ/SH: ”Hissi”, nainen, 27 v., Turku, 4.6.2005. Haastattelija: Meri Kytö

Elektroniset lähteet

Asunto Oy Creutzkatu 7, 1930-luku (Helsinki) järjestysäännöt [Online].

< <http://www.apollonkatu3.fi/jarjsaan.pdf> > [10.10.2009.]

Asunto Oy Hepokullan Lämpö, 2008 (Turku) järjestysäännöt [Online].

< <http://www.hepokulta.com/jarjestyssaannot.html> > [10.10.2009.]

Asunto Oy Liusketie 19, 2009 (Helsinki) järjestysäännöt [Online].

< <http://www.liusketie19.fi/3> > [10.10.2009.]

Asunto Oy Merikeiju, 2005 (Helsinki) järjestysäännöt [Online].

< <http://personal.inet.fi/koti/merikeiju/merikeiju-login/asukkaille/asuminen/jarjetyss-saannot-2005.htm> > [10.10.2009]

Asunto Oy Rommakko, 1996 (Oulu) järjestysäännöt [Online].

< <http://www.rommakko.net/jarjestyssaannot.php> > [10.10.2009.]

Asunto Oy Sammonkulma, 1998 (Tampere) järjestysäännöt [Online].

< <http://www.sammonkulma.fi/jarjestyssaannot.pdf> > [10.10.2009.]

Asunto Oy Sointulax, 2008 (Espoo) järjestysäännöt [Online].

< <http://www.sointulax.fi/sointulax-jarjestyssaannot-2008.pdf> > [10.10.2009.]

Asunto Oy Vaskikartano, 1987 (Helsinki) järjestysäännöt [Online].

< http://www.vaskikartano.fi/Asukkaille_jarjestyssaannot.html > [10.10.2009.]

Asunto Oy Wallininkuja 5, 2005 (Helsinki) [Online].

< http://www.wallkj5.fi/public_html/w_jarjestyssaannot.pdf > [10.10.2009.]

Pienpainatteet

Asunto Oy Alli, 1937 (Helsinki). Järjestyssäännöt.

KIRJALLISUUS

- AMPUJA, OUTI 2007: *Melun sieto kaupunkielämän välttämättömyytenä. Melu ympäristöongelmana ja sen synnyttämien reaktioiden kulttuurinen käsittely Helsingissä*. Bibliotheca Historica 110. Helsinki: SKS.
- AUGOYARD, JEAN-FRANCOIS & HENRY TORGUE (toim.) 2005: *Sonic experience. A guide to everyday sounds*. Ranskasta englanniksi kääntäneet A. McCartney & D. Paquette. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press.
- BALAY, OLIVIER 2003: *L'espace sonore de la ville au XIXe siècle*. Bernin: A la croisée.
- BERLIN, ISIAH 1998 (1958): Two concepts of liberty. – Hardy, Henry & Hausheer, Roger (eds.), *The proper study of mankind. An anthology of essays*. London: Pimlico.
- DOUGLAS, MARY 2000 (1966): *Pubtaus ja vaara. Rituaalinen rajanvedon analyysi*. Suom. V. Blom & K. Hazard. Tampere: Vastapaino.
- FELD, STEVEN 1994: From Ethnomusicology to Echo-Muse-Ecology: Reading R. Murray Schafer in the Papua New Guinea Rainforest. – *The Soundscape Newsletter* 8 [Online]. < <http://interact.uoregon.edu/MediaLit/wfae/library/newsletter/SNL8.PDF> > [10.10.2009.]
- FELD, STEVEN 2003: Rainforest acoustemology. – Bull, Michael & Back, Les (toim.), *The auditory culture reader*. Oxford & New York: Berg.
- FRYKMAN, JONAS & LÖFGREN, ORVAR 1984: *Den kultiverade människan*. Malmö: Liber förlag.
- HEIDEGGER, MARTIN 1975 (1951): Building Dwelling Thinking. – *Poetry, language, thought*. Transl. Albert Hofstadter. New York: Harper & Row. (Alkuperäinen teos *Bauen Wohnen Denken*)
- HELSINGIN SANOMAT 4.6.2009. Nyt-liite, ”Seinien läpi”
- HOLMALA, AULIS 2007: *Hämeenpuiston klassikko. Asunto-osakeyhtiö Länsipuisto*. Tampere: Asunto-osakeyhtiö Länsipuisto. [Järjestyssäännöt vuodelta 1928 sivulla 164.]
- JÄRVILUOMA, HELMI & KOIVUMÄKI, ARI & KYTÖ, MERI & UIMONEN, HEIKKI (toim.) 2006: *Sata suomalaista äänimaisemaa*. SKSn toimituksia 1100. Helsinki: SKS.
- JÄRVILUOMA, HELMI 2006: Turvallisuuden tunne, äänimaisema ja eletty tila lapsuudenmuistoissa. – Järviluoma, Helmi & Koivumäki, Ari & Kytö, Meri & Uimonen, Heikki (toim.), *Sata suomalaista äänimaisemaa*.
- KORTTEINEN, MATTI 1982: *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava.
- MAHKONEN, SAMI 1997: *Oikeus yksityisyyteen*. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto OY.

- MELUNSIETOKYKY KOETUKSELLA KESÄLLÄ: Suomen Kiinteistöliiton lehdistötiedote 7.8.2006 [Online]. < <http://www.kiinteistoliitto.fi/uutiset/10388.html> > (10.10.2009.)
- PETERI, VIRVE 2006: *Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta*. Sosiologian väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- RELPH, EDWARD 1985: Geographical experiences and being-in-the-world: the phenomenological origins of geography. – Seamon, David & Mugerauer, Robert (eds.), *Dwelling, Place and Environment: Towards a Phenomenology of Person and World*. Dordrecht: Martinus Nijhoff.
- RIDELL, SEIJA & KYMÄLÄINEN, PÄIVI & NYSSÖNEN, TIMO 2009: Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla. – Ridell, Seija & Kymäläinen, Päivi & Nyssönen, Timo (toim.), *Julkeisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- RUUSKA, KIRSTI 2007: *Oma tupa, oma lupa: kotirauba ja poliisin toimivalta*. Helsinki: Edita.
- RÄIKKÄ, JUHA 2007: *Yksityisyyden filosofia*. Helsinki: WSOY.
- SAARIKANGAS, KIRSI 2006: *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. SKSn toimituksia 1099. Helsinki: SKS.
- SALMI ELINA 2004: Talo Tammelan portilla. As. Oy Kalevanlukko 1954–2004. Tampere: As. Oy Kalevanlukko. [Järjestyssäännöt vuodelta 1960 sivulla 69.]
- SCHAFER, R. MURRAY 1992: *A sound education. 100 exercises in listening and soundmaking*. Ontario: Arcana editions.
- SCHAFER, R. MURRAY 1994 (1977): *The Tuning of the World*. Vermont: Destiny Books.
- SILVENNOINEN, HELI & HIRVONEN, JUKKA 2002: *Koti kerrostalossa. Asukkaiden arjen kokemuksia asumisestaan*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- SIPARI, PEKKA & NYKÄNEN, ESA & HEINONEN, REIJO 2005: *Betonirakenteisten kerrostalojen ääniolot*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- SMITH, CHRISTOPHER 1993: *The acoustic experience of place: An exploration of the soundscapes of three Vancouver area residential neighbourhoods*. Maantieteen väitöskirja. Painamaton. Vancouver: Simon Fraser University.
- THIBAUD, JEAN-PAUL 2003: The sonic composition of the city. – Bull, Michael & Les Back (eds.), *The auditory culture reader*. Oxford & New York: Berg.
- TRUAX, BARRY 2001: *Acoustic communication*. 2nd edition. Westport, Connecticut: Ablex publishing.
- TUAN, YI-FU 2006: Paikan taju: aika, paikka ja minuus. – Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.), *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: SKS.
- TURUN SANOMAT 26.4.2009. ”Kiertoajelulla vanhojen hissikaunottarien kyydissä”
- UIMONEN, HEIKKI 2005: *Ääntä kohti. Ääniympäristön kuuntelu, muutos ja merkitys*. Etnomusikologian väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- UIMONEN, HEIKKI 2006: Meluisat ja mieluisat – Ääniympäristön veto ja vastenmielisyys. – Järviluoma, Helmi & Koivumäki, Ari & Kytö, Meri & Uimonen, Heikki (toim.), *Sata suomalaista äänimaisemaa*.

Meri Kytö: Kerrostalokodin akustemologiaa – yksityisen äänitilan rakentuminen

ÄÄNIERISTYS 2003: *Äänieristys rakennuksessa*. Ympäristöopas 99. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Filosofian maisteri Meri Kytö on kulttuurintutkija (erikoistumisalueenaan etnomusikologia) Itä-Suomen yliopistossa.